

verslag**Centraal College van Deskundigen Restauratiekwaliteit**

Datum: 11 maart 2016

Naam	Vertegenwoordigt	Werkt bij
Aanwezig:		
Rob van Hees	Voorzitter CCvD	
Walter de Koning	Secretaris CCvD	ERM
Michiel van Hunen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed – RCE	RCE
Miranda Maring	Certificerende instellingen	Hobbeon
Marc van Roosmalen	Raad voor Vastgoed Rijksoverheid –RVR	Rijksvastgoedbedrijf
Gert Tutert	Private opdrachtgevers	SBGK
Rients Anne Slotema	Federatie Grote Monumentengemeenten - FGM	Leiden
Erik Jan Brans	Vereniging architecten werkzaam in de Restauratie – VAWR (vervangt Jan Roest)	Rothuizen Architecten
Afwezig:		
Jan Roest	Vereniging architecten werkzaam in de Restauratie – VAWR (vervangen door Erik Jan Brans)	Van Hoogevest Architecten
Kasper Burgy	Vakgroep Restauratie (schriftelijke reactie)	Burgy Bouwbedrijf
Ron Spaan	Private opdrachtgevers (schriftelijke reactie)	Boei
Martinus van Milt	Gespecialiseerde aannemers	Van Milt / Takkenkamp

1. opening, vaststellen agenda

De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld. Erik Jan Brans vervangt Jan Roest. Kasper Burgy en Ron Spaan hebben schriftelijke reacties ingediend.

2. verslag bijeenkomst 4 december 2015 + actielijst*Redactioneel:*

Besluit: het verslag wordt met enkele redactionele wijzigingen vastgesteld. Deze worden verwerkt in de definitieve versie van het verslag.

Naar aanleiding van het verslag:

De Koning

De actie 'bijwerken rooster van aftreden' ontbreekt op de agenda; zal alsnog gebeuren. Toegelicht wordt dat uitvoeringsrichtlijnen van de ERM gebruikt worden bij de audits van de K+K-regeling.

Actielijst:

De actielijst wordt doorgenomen en bijgewerkt.

3. Vaststellen definitieve versie URL 6010 Hovenierswerk in historische tuinen en parken

De ontwerp-URL als eerste versie medio 2015 heeft ter inzage gelegen. Er is een omvangrijk pakket aan reacties ontvangen. Deze reacties waren deels van inhoudelijke aard en deels gericht op de positie van de URL, de positie van de hovenier en deels op de beoogde koppeling met de BRIM. Tijdens de vorige vergadering heeft het CCvD besloten dat de URL opnieuw (als gewijzigd ontwerp) ter inzage wordt gelegd.

Er zijn op het gewijzigd ontwerp 7 reacties ontvangen, waarvan 6 van partijen die ook op het eerste ontwerp hebben gereageerd. De tenor is – naast een

aantal inhoudelijke opmerkingen – dat men kan instemmen met de URL inclusief aangebrachte wijzigingen.

De reacties zijn samengevat en beantwoord door de begeleidingscommissie in bijgaande reactietabel. Tevens is de URL n.a.v. de reacties op een aantal punten aangepast (zie rode tekstdelen). Verder is door diverse partijen gereageerd op de relatie met de BRIM. Deze vraag wordt door de RCE beantwoord.

Tijdens de bespreking komt aan de orde:

- Het CCvD is blij met de positieve respons op het gewijzigd ontwerp, dit is een goede extra stap in de procedure geweest. Het CCvD waardeert ook de zorgvuldige wijze waarop de reacties zijn behandeld.
- In de reactietabel zitten nog wat spelfouten. De beantwoording van de vraag over relatie met BRIM / SIM wordt nog door de RCE gecheckt
- Blz 28 URL: als aandachtspunt toevoegen het omgaan met vervuilde grond
- Instemming met het aanvullen van de restauratieladder voor groen. Op blz 16 en 17 wordt wel gemeld dat die verschilt van de restauratieladder voor gebouwd erfgoed, maar niet waarom; dit toelichten
- blz 17 / nieuwbouw. Is dat niet reconstructie? In relatie tot de tekst bij cat 3C is dat dubbelop. De zin "Ook reconstructie groenaanleg valt hieronder." schrappen.
- Blz 18, 3C. 'aanleg padenpatroon' lijkt niet te passen in deze categorie, daarom schrappen.
- Blz 44: ook hekwerken van steenachtig materiaal (beton) kan beschermenswaardig zijn (niet alleen hout, metaal)

Besluit: URL 6010 wordt vastgesteld met inachtneming van bovenstaande wijzigingen

4. Vrijgeven ontwerp-BRL 6000 Groen Erfgoed openbare reactieronde

Miranda Maring licht het ontwerp toe. De begeleidingscommissie voor URL 6010 heeft tevens een ontwerp-BRL Groen Erfgoed opgesteld. Er is geen eerdere versie van de BRL. In eerste instantie is alleen URL 6010 gekoppeld aan de BRL, maar uitbreiding in de toekomst is mogelijk. De BRL zal in eerste instantie vooral gebruikt worden door hoveniersbedrijven, maar ook andere partijen (gemeentelijke units of particuliere buitenplaatsen) kunnen zich laten certificeren. Daarom is het woord 'bedrijf' niet gebruikt, maar 'organisatie'. Inhoudelijk is zo veel mogelijk afgestemd met de audit-eisen Groen Erfgoed binnen de Kennis+Kunde regeling. Dit komt ook tot uiting in de onderscheiden basiseisen en vakdisciplines (par 1.4 van de BRL).

Tijdens de bespreking komt aan de orde:

- De referentietabel met ISO 9000 nog toevoegen
- Harmoniseren van begrippen: of mensjaar of FTE
- Voorwoord: 'een hoveniersbedrijf onderscheidt zich van een gewone hovenier..' veranderen in 'een erfgoedhoveniersbedrijf...'
- Par 3.3.1, 1^e alinea: ook relatie met de disciplines leggen
- Par 4.1, 1^e alinea: waarom is deze opgenomen? Omdat niet al het groen onderhoud onder de BRL valt
- Par 4.3 de begrippen bouwvergunning of monumentenvergunning zijn vervallen, veranderen in omgevingsvergunning

- Paginanummering toevoegen
- Er zijn diverse disciplines, maar waarom zijn er geen deelcertificaten? De groep in aanmerking komende organisaties is veel te klein.
- Akkoord met het opnemen van definities in de bijlage

Besluit: ontwerp-BRL 6000 wordt vrijgegeven voor openbare inspraak met inachtneming van bovenstaande wijzigingen

5. Vrijgeven ontwerp-URL 2004 Kleurhistorisch onderzoek voor openbare reactieronde

Vanuit de beroepsgroep die zich bezig houdt met kleurhistorisch onderzoek (KHO) is gevraagd om een URL voor KHO. Dit nav de ervaringen die door sommigen zijn opgedaan met het opstellen van de URL 4009 Historisch Schilderwerk. De wens en verwachting is dat de URL zal bijdragen aan een duidelijker product (KHO), een duidelijker plaats van het KHO in overheidsbeleid en in aanbestedingen. Het CCvD heeft het projectplan vastgesteld. Een breed samengestelde begeleidingscommissie (kleuronderzoekers, bouwhistoricus, architect gemeente, schilder, opdrachtgevers, CI, ERM) heeft een ontwerp-URL Kleurhistorisch onderzoek opgesteld (URL 2004).

Het gaat in de URL om kleurhistorisch onderzoek (KHO) aan objecten, gebouwen en ensembles. In de URL aandacht voor terminologie, het proces van het opstellen (en het moment in het bouwproces), de typologie van het KHO (4 typen, ontleend aan een eerdere RCE-brochure) en de vereiste kennis en ervaring. De URL sluit waar nodig aan op URL 4009 Historisch Schilderwerk. Certificering voor deze URL wordt mogelijk (o.b.v. BRL 2000 Erkend Monumenten Adviesbureau).

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- Veel waardering voor structuur en inhoud van het document, zeker gelet op het feit dat er nauwelijks basismateriaal beschikbaar was
- Instemming met de 4 types KHO, maar worden wel de juiste benamingen voor de 4 types gebruikt? De richtlijn Bouwhistorie gebruikt andere benamingen. Het verdient de voorkeur hier bij aan te sluiten. Bezwaar tegen het woord 'specialistisch' (doet afbreuk aan andere types; gebruik bv 'specifiek' of 'uitgebreid')
- De indruk bestaat dat in hoofdstuk 4 m.b.t. de omschrijving van de types regelmatig hetzelfde wordt beschreven, maar steeds net in andere bewoordingen. Het document wint aan helderheid en kracht als dit geharmoniseerd wordt.
- Gemist wordt aandacht voor materiaal-eigen kleuren. Kleur wordt in de URL kennelijk vooral gezien als aangebrachte kleur / afwerking. Zie bv de beschrijving van stap 4 bij type 2 (blz. 48 'verfdwarsdoorsneden'). Het zou goed zijn om in par 1.2 het verschil tussen materiaal-eigen kleur en aangebrachte kleur te benoemen. Het zou ook steeds in de aandachtspunten bij stap 4 terug moeten komen.
- Gemist wordt aandacht voor het fenomeen dat de materiaal-eigen kleur ook kan veranderen (bv bakstenen). Dit moet steeds terugkomen bij de aandachtspunten in stap 4 (bv een oorspronkelijk passende kleur van een kozijn kan door verandering van kleur van de baksteen niet meer passend zijn)
- Voorwoord: relatie met de BRL nog invoegen

- Brans
- Par 1.2 samenwerking in de keten benadrukken. Erik Jan Brans levert hiervoor een tekstvoorstel
 - Hoofdstuk 2 Definities: waarom waardebeoordeling (blz 34) en waardestelling (blz. 13). Lijkt hetzelfde, daarom het toegevoegde begrip schrappen.
Het woord 'onderzoeksmicroscoop' is vreemd; gewoon 'microscoop' is voldoende.
Afkortingen in linker kolom verklaren (FT-IR, GC-MS).
Aandacht voor eenheid in omschrijvingen m.b.t. vergrotingen (microscoop met vergroting; loupebril zonder vergroting; SEM zonder vergroting)
 - Par 3.1 Restauratieladder: deze wordt wel beschreven, maar er wordt verder in de URL niets mee gedaan. Zou tenminste terug moeten komen in de eisen aan de rapportage in par 4.4 en in stap 4 van diverse beschrijvingen
 - Par 3.3.2 Onafhankelijkheid. Besproken wordt dat die eis geldt voor alle stappen van het KHO, dus ook het advies in stap 4. Verder dat 'ontwerp' buiten de URL valt (hiervoor geldt de onafhankelijkheidseis dus niet; ook al zouden we graag zien dat iets met het onafhankelijk onderzoek en advies wordt gedaan).
 - Hoofdstuk 4: gevraagd wordt om aandacht voor het feit dat verschillende bouwfasen een andere kleurstelling kunnen hebben.
 - Blz 60: in de tabel met rapportage eisen ook foto's toevoegen
 - Blz 60: in de eerste regel staat 'in ieder geval'. Is dat correct t.a.v. advies (dat 'kan' worden opgenomen in de rapportage)
 - Blz 63 'Verantwoording afbeeldingen' als bijlage benoemen (en in inhoudsopgave zichtbaar maken)

Rients Anne Slotema en Michiel van Hunen zullen diverse tekstuele opmerkingen nasturen.

Besluit: ontwerp-URL 2004 vrijgeven voor openbare reactie ronde met in achtneming van bovenstaande opmerkingen

6. Vrijgeven ontwerp-URL 3001 Historisch Houtconstructies voor openbare reactieronde

Vanuit de Vakgroep Restauratie is aangegeven dat er behoefte is aan een inhoudelijke uitwerking van diverse onderdelen (gebinten, kapconstructies, geveltimmerwerk en binnen timmerwerk) die door de hoofdaannemer worden gerealiseerd. Het CCvD heeft het projectplan vastgesteld. Het werk aan de URL wordt begeleid door een begeleidingscommissie (waarin ERB-aannemers, gespecialiseerde aannemers en andere betrokkenen) vertegenwoordigd zijn. De begeleidingscommissie bespreekt ook de komende aanpassing van de BRL 3000 ERB (nog niet gereed).

De URL beschrijft het ontmantelen en aanbrengen van diverse bouwdelen. Basis hiervoor was een inventarisatie van onderwerpen die in STABU genoemd worden en nog niet door andere URL-en worden afgedekt. De uitwerking volgt de indeling van andere URL-en. Besproken is de relatie met andere, al eerder uitgewerkte onderwerpen. Niet onder de URL vallen onderwerpen als:

- het vervaardigen van timmerwerk (kozijnen etc): URL 4001
- bestrijden van houtaantasting: URL 5001

Tevens is besproken dat de plaatsing bij BRL 3000 ERB (ipv BRL 4000) benadrukt dat de beschreven werkzaamheden in het algemeen door de

hoofdaannemer worden uitgevoerd. Certificering voor deze URL wordt mogelijk (o.b.v. BRL 3000 Erkend Restauratie Bouwbedrijf).

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- par 1.1 relatie met URL 4001 is niet voldoende duidelijk, zeker omdat wel de specificaties van URL 4001 worden gebruikt. De tekst (laatste alinea) in een tabel plaatsen zou helpen
- par 1.1 verduidelijking van het verschil tussen venster, kozijn, raam.
- de foto op blz 19 is in strijd met de tekening op blz 71; foto vervangen
- de foto op blz 31 laat een verkeerd gemonteerde dakhaak zien. Deze foto vervangen (of juist expliciet opmerken dat de dakhaak verkeerd gemonteerd is)
- tabel Restauratie-categorieën in bijlage 1: na discussie concludeert het CCvD dat de tabel onjuist is ingevuld. Dit eerst aanpassen voordat de URL ter inzage kan. Afspraak: uitwerken in apart overleg Burgy, Van Hunen, Boeder, De Koning
- tekeningen: toevoegen tekeningen m.b.t. enkelvoudige balklaag, alternerend en consoles?

De Koning

Ron Spaan, Kasper Burgy en Michiel van Hunen hebben diverse tekstuele opmerkingen ingestuurd.

Besluit: ontwerp-URL 3001 volgende vergadering opnieuw behandelen. voordat hij vrijgegeven kan worden voor openbare inspraak.

7. Vrijgeven ontwerp-URL gevelreiniging voor openbare reactieronde

Vanuit overheden en de beroepsgroepen voegers (VNV / Gevelgilde) en reinigingsbedrijven (OSB) is er behoefte aan een richtlijn voor het reinigen van gevels van steenachtige materialen. SKG-IKOB heeft het initiatief genomen, in opdracht van de VNV. Een afstemmingsworkshop SKG-IKOB – ERM heeft plaatsgevonden in 2014. De RCE heeft geparticipeerd in de begeleidingscommissie. Gedurende het proces is enkele keren afgestemd met betrokkenen vanuit de restauratiebranche (Gevelgilde, RVB, RCE, ERM). Vaststelling zal uiteindelijk plaatsvinden door SKG-IKOB, het CCvD Restauratiekwaliteit geeft (bindend?) advies op de inhoud van hoofdstuk 5.

De URL betreft gevelreiniging bij zowel nieuwbouw en renovatie (hoofdstuk 4) als monumenten (hoofdstuk 5). In de hoofdstukken 1 t/m 3 zijn de onderwerpen die voor beide situaties gelden, uitgewerkt (begrippen, reinigingstechnieken, ondergronden). Het hoofdstuk 5 over monumenten is zo veel mogelijk opgezet volgens het ERM-model (inclusief restauratieladder). Certificering voor nieuwbouw en renovatie zal plaatsvinden o.b.v. BRL 2826. Dit leidt tot een KOMO-certificaat. Op de hoofdstukken 1, 2, 3, en 5 is tevens de Beoordelingsrichtlijn onderhoud en restauratie monumenten (BRL ERM 4000) van toepassing. Hiermee wordt bedoeld dat voor dit onderwerp zowel een KOMO-certificaat als een ERM-certificaat behaald kunnen worden.

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- Het CCvD ondersteunt de keuze om te proberen gevelreiniging bij nieuwbouw en monumentenonderhoud in één document onder te brengen; dit zal de bewustwording in de hele sector ten goede komen
- Afweging ja / nee reinigen is niet opgenomen, soms is het beter om de aanslag te laten zitten.

- Vermelden dat reinigen ook tot toekomstige schade voor de ondergrond kan leiden (sneller vervuild uiterlijk; vochtdoorslag; vorstschade; extra kans op bealging)
- De risico's van het toepassen van technieken i.r.t. de ondergrond worden ten onrechte niet uitgewerkt
- Voorwoord: na ... Restauratiekwaliteit' invoegen 'van de stichting ERM'
- Blz 15, par 2.8. Toevoegen 'Korstmossen zijn een verrijking in het kleurbeeld en maken seizoenswisselingen zichtbaar.'
- Blz 22, par 4.4.1 de tweede en derde zin van de opmerking (Op internet... vinden') schrappen
- Blz 29 ev: de koptekst verandert t.o.v. voorgaande pagina's
- Blz 29, H5: SKG heeft voorgesteld enkele zinnen te schrappen. Het CCvD vindt dat niet juist.
- Hoofdstuk 5: De paragraaf over vereiste kennis (van reinigen i.r.t. monumenten) ontbreekt, deze moet worden toegevoegd
- Blz 37, 5.3.2.3 toevoegen: risico's van het reinigen
- Blz 37, 5.3.2.4 verwijzing naar restauratievoeger is onjuist
- Blz 38, 5.3.2.5.2 de tweede t/m vierde zin van de opmerking schrappen
- Blz 45, tabel 5.3 Tabel meer specificeren, geeft nu een te positieve wijze van presenteren. Het zou goed zijn het risico op beschadigingen onder de tabel te vermelden Verrassend is dat er nauwelijks verschillen zijn met de tabel in H4.
- Tabel 5.3 hardsteen toevoegen
- Specificatie van het straalmiddel ontbreekt, dit is i.r.t. monumenten essentieel
- Bijlage 2 Hogedruk water. De beschrijving van druk is in relatie tot monumenten onjuist. De zin 'Behalve ... 100 Bar.' schrappen
- Bijlage 4 is niet compleet: milieuregels ontbreken. Ook toevoegen dat korstmossen beschermd kunnen zijn in het kader van de Flora- en Faunawet (en dus niet verwijderd mogen worden). Diverse in bijlage 4 genoemde voorbeelden zijn niet relevant
- De relatie met de BRL 3201 is niet inzichtelijk. Welke eisen worden gesteld aan de kennis van de auditor in relatie tot monumenten?

Besluit: ontwerp-URL Gevelreiniging volgende vergadering opnieuw behandelen (m.n. hoofdstuk 5 moet worden aangepast), voordat hij vrijgegeven kan worden voor openbare inspraak.

8. Vrijgeven ontwerp-URL 7010 Historische orgels voor openbare reactieronde

De Vereniging van Orgelbouwers Nederland (VON) en RCE hebben aangegeven behoefte te hebben aan een URL voor het onderhouden en restaureren van historische orgels. De ontwerp-URL is opgesteld door een kleine begeleidingscommissie waarin orgelbouwers, Monumentenwacht, opdrachtgever en RCE. De VON bespreekt op 15 maart de ontwerp-URL. Afgesproken is dat als er majeure opmerkingen komen, deze worden terug gekoppeld worden aan het CCvD en waar mogelijk verwerkt.

De URL richt zich op de restauratiekeuzen voor de onderdelen van orgels: windvoorziening, windladen, pijpwerk, klaviatuur, tractuur en kas. Bijzonder is dat ook gekozen is voor een zevende onderdeel: 'klank, intonatie en stemming'. Dit gebied omvat: de karakteristieken in aanspraak,

boventoonopbouw en luidheid van de afzonderlijke pijpen, de klank van een pijp in relatie tot het register waartoe hij behoort en de onderlinge relaties in klank van alle registers van het orgel. Verder is er aandacht voor de samenhang in de aanpak (bv windladen eerst restaureren voordat nagedacht kan worden over klank).

Certificering is voorlopig niet mogelijk, de BRL 7000 is nog niet beschikbaar.

Tijdens de bespreking komt het volgende aan de orde:

- De samenstelling van de begeleidingscommissie is tamelijk beperkt. Hadden KKOR, CVON en PKN niet in de commissie moeten zitten? Met CVON is er een personele unie. KKOR en PKN zullen tijdens de commentaarroude benaderd worden.
- Gemist wordt aandacht voor omgevingsinvloeden (vochtthuishouding, klimaatgegevens). Bv in par 3.2.4 toevoegen
- Blz 8 in de zin "Nu ontstond het idee.... maken" het woord 'verminderingen' vermijden (oogt subjectief)
- Begrippenlijst: toevoegen orgelbouwer, orgelrestaurateur
- Begrippenlijst: splitsen tussen 'standaard-begrippen ERM' en URL-specifieke begrippen
- Blz 16, par 3.2.4, 1^e bullit. De redengevende omschrijving is iha zeer beperkt, daarom toevoegen "...aangevuld met (orgel-)historisch onderzoek"
- Blz 17, par 3.3.1, 2^e bullit: demonteren voorop stellen (zin omdraaien)
- Blz 29, par 5.2 Boven de tekst een zin toevoegen met de strekking dat personen in opleiding wel activiteiten mogen verrichten, maar alleen onder directe begeleiding van een ervaren persoon als in par 5.2 beschreven.
- Blz 29, par 5.2 Monteur: is 6 jaar ervaring niet erg lang? Vooralsnog laten staan, vraag aan begeleidingscommissie
- Bijlage 1 invoegen in de tekst
- Bijlage 2, blz 31 Vergunningplicht "een deel van de werkzaamheden aan rijksmonumenten...". De laatste 2 alinea's zijn in dit kader niet relevant en kunnen vervallen.
- Bijlage 2, blz 32: 1 e alinea is herhaling van eerdere tekst, kan vervallen

Michiel van Hunen zal tekstuele opmerkingen per mail doorgeven.

Besluit: ontwerp-URL 7010 vrijgeven voor openbare reactie ronde, rekening houdend met eventuele reactie van de VON

9. Rondvraag

De samenhang en codering van BRL-en en URL-en wordt besproken.

Maring

Miranda Maring zal een kandidaat voor de vacature IPO polsen

Rients Anne Slotema is verhinderd tijdens de volgende vergadering op 17 juni.